

МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СУЧАСНИХ ЖІНОК ДО РЕАЛІЗАЦІЇ РЕПРОДУКТИВНОЇ ФУНКЦІЇ

Мітіна Ольга Леонідівна,

аспірантка лабораторії психології соціально дезадаптованої особистості

Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

ORCID ID: 0009-0007-3725-5639

Стаття присвячена дослідженню мотиваційного аспекту психологічної готовності сучасних жінок до реалізації репродуктивної функції, що є вкрай актуальним, враховуючи критичне зниження народжуваності в нашій країні в останні роки. На основі теоретичного аналізу наукової літератури з'ясовано, що у психології зазначена проблема здебільшого розглядається в контексті репродуктивної мотивації, як системи внутрішніх і зовнішніх факторів, що спонукають жінку до прийняття рішення про народження дитини. Визначено, що мотиваційна складова готовності жінок до реалізації репродуктивної функції пов'язана безпосередньо із виникненням потреби у дитині і формуванням репродуктивних мотивів, які є результатом комплексної взаємодії біологічних, соціокультурних, економічних, психологічних та особистісних чинників. Доведено, що мотиваційна готовність жінок до реалізації репродуктивної функції обумовлена сукупністю репродуктивних мотивів, які за своєю спрямованістю можуть бути конструктивними (цінністю самої дитини) та деструктивними (народження дитини є засобом задоволення жінкою власних потреб та інтересів). Основою конструктивних мотивів є психологічна потреба у народженні дитини, яка пов'язана з особистісною зрілістю і передбачає наявність у жінки ціннісно-сислової спрямованості на материнство, як важливої життєвої цінності. За результатами емпіричного дослідження визначено, що на репродуктивну мотивацію сучасних жінок впливають соціально-економічні та соціально-психологічні чинники, зокрема: складна економічна та політична ситуація в країні; невпевненість у майбутньому; бажання професійної самореалізації; нестабільні стосунки з чоловіком; несприятливий дитячий досвід взаємин батьків і стосунків із власною матір'ю. Визначено кореляційний зв'язок репродуктивної установки із смисложиттєвими орієнтаціями жінок. Зауважується, що психологічні чинники відіграють вирішальну роль у формуванні мотиваційної готовності жінок до реалізації репродуктивної функції.

Ключові слова: жінки, репродуктивна поведінка, репродуктивна мотивація, репродуктивні мотиви.

Mitina Olga. Motivational aspect of the psychological readiness of modern women to implement the reproductive function

The article is devoted to the study of the motivational aspect of the psychological readiness of modern women to realize their reproductive function, which is extremely relevant, given the critical decline in the birth rate in our country in recent years.

Based on a theoretical analysis of scientific literature, it was found that in psychology this problem is mostly considered in the context of reproductive motivation, as a system of internal and external factors that encourage the woman to make decision about childbirth. It has been determined that the motivational component of women's readiness to implement the reproductive function is directly related to the emergence of the need for a child and the formation of reproductive motives, which are the result of a complex interaction of biological, socio-cultural, economic, psychological and personal factors. It has been proven that women's motivational readiness to implement the reproductive function is determined by a set of reproductive motives, which in their orientation can be constructive (determined by the value of the child itself) and destructive (the birth of a child is a means for woman to satisfy her own needs and interests). The basis of constructive motives is the psychological need for the child's birth, which is associated with personal maturity and assumes that woman has a value-semantic orientation towards motherhood as an important life value. The results of empirical study determined that the reproductive motivation of modern women is influenced by socio-economic and socio-psychological factors, in particular: difficult economic and political situation in the country; uncertainty about the future; desire for professional self-realization; unstable relationship with her husband; unfavorable childhood experience of parental relationships and relationships with her own mother. The correlation between reproductive attitudes and women's meaningful life orientations has been

determined. It is noted that the psychological factors have a decisive role in the formation of women's motivational readiness to implement reproductive function.

Key words: *women, reproductive behavior, reproductive motivation, reproductive motives.*

Вступ

Демографічна криза, яка охопила більшість країн Європи, в Україні ще більш посилюється військовим станом, складними економічними умовами, небезпекою, що призводить до вимушеної зовнішньої міграції населення та зниження мотивації жінок до народження дитини. Остані роки спостерігається значне скорочення рівня народжуваності в нашій країні, а саме у 2023 році народилося на 9% менше дітей, ніж за перший рік вторгнення та на 31,5% менше, ніж у 2021 році. Станом на вересень 2024 року Україна посіла перше місце серед європейських країн з найнижчою народжуваністю.

Слід зауважити, що суттєвий вплив на обмеження репродуктивних можливостей жінки мають і особливості репродуктивної поведінки як системи дій, що впливають на народження дитини. У сучасній психології вважається, що мотиви готовності жінок до реалізації репродуктивної функції мають суттєве значення для подальшого розвитку взаємин в діаді «мати-дитина». Враховуючи вищезазначене, вкрай актуальним є дослідження мотиваційного аспекту психологічної готовності жінок до реалізації репродуктивної функції з метою подальшої розробки програм соціально-психологічної підтримки сімей та формування позитивної репродуктивної мотивації жінок до народження дитини, що в цілому сприятиме вирішенню демографічної кризи в країні [7, с. 8].

Матеріали та метод

Аналіз сучасних наукових джерел свідчить про те, що мотиваційні аспекти готовності жінок до планування вагітності та народження дитини розглядається здебільшого в контексті репродуктивної поведінки особистості, яка обумовлена сукупністю репродуктивних мотивів. Дана проблема має міждисциплінарний характер, і насамперед досліджувалась соціологами та демографами (В.О. Болотова, Н.О. Ляшенко, Д.П. Мельничук та ін.), які зосереджуються переважно на визначення кількісних показників, виходячи з демографічних проблем відтворення населення у суспільному масштабі. Дослідження репродуктивної мотивації у психологічній площині переважно здійснюється в контексті вивчення механізмів усвідомленого материнства (Д.С. Кирилова, М.В. Нероба, О.П. Таран, Н.В. Яремчук). Репродуктивна мотивація розглядається як сукупність мотивів, що спонукають жінку до прийняття рішення про вагітність і народження дитини. О.А. Божук готовність до народження дитини розглядає в межах потребнісно-мотиваційної сфери жінок, О.В. Івачевська акцентує увагу на визначенні основних репродуктивних мотивів сучасних жінок, на основі чого авторкою була розроблена теоретична модель репродуктивної мотивації [3, с. 64].

У працях О.В. Ігнатенко, О.С. Кочарян, Ю.В. Свиначенко розкриваються психологічні аспекти репродуктивної установки, як психічного регулятора репродуктивної поведінки, що визначає узгодженість дій, зумовлених позитивним або негативним ставленням до народження дітей. Т.В. Чередниченко аналізує мотиви народження дитини у контексті психологічної готовності жінки до материнства. Дослідження А.А. Блідар, А.І. Яблонського спрямовано на визначення мотиваційних чинників вагітності молодих жінок, що дає змогу виявити основні психологічні механізми, які впливають на їхнє рішення стати матерями, це може допомогти у створенні ефективних стратегій підтримки жінок, спрямованих на підвищення рівня усвідомленості та відповідальності при прийнятті рішення про вагітність [1, с. 105].

Значний інтерес представляє розроблена О.М. Васильченко типологічна модель репродуктивної поведінки особистості, яка є узагальненням репродуктивних активностей жінки, обумовлених сукупністю загальних і індивідуальних рис, поділ їх на групи дає можливість прогнозувати та впливати на становлення репродуктивної поведінки [2, с. 22].

Проте, незважаючи на збільшений інтерес вчених до вивчення механізмів репродуктивної поведінки, на наш погляд мотиваційний аспект готовності жінок до реалізації репродуктивної функції залишається недостатньо розкритим.

Метод: теоретичне осмислення і емпіричне дослідження мотиваційних чинників готовності сучасних жінок до реалізації репродуктивної функції.

Результати

Мотиваційна складова готовності жінок до реалізації репродуктивної функції є результатом комплексної взаємодії біологічних, соціокультурних, психологічних та особистісних чинників. Біологічні мотиваційні чинники усвідомленої вагітності пов'язані з природним репродуктивним інстинктом жінки, гормональні зміни, які характерні для періоду фертильності, можуть підсилювати бажання стати матір'ю. Соціокультурні чинники готовності до народження дитини включають культурні норми, соціальні очікування, економічний статус, вплив засобів масової інформації. У багатьох суспільствах материнство розглядається як важливий аспект жіночої ідентичності, традиційні уявлення про роль жінки, очікування родини, а також економічні умови суттєво впливають на життєвий вибір жінок. Психологічні чинники відіграють вирішальну роль у формуванні готовності жінок до реалізації репродуктивної функції. Для багатьох молодих жінок вагітність є способом реалізації внутрішніх потреб, таких як прагнення до любові, визнання, стабільності та захисту, бажання укріпити стосунки з партнером, уникнути самотності. Особистісні чинники, такі як рівень особистісної зрілості, життєві плани та попередній досвід стосунків суттєво впливають на рішення про вагітність. На думку А.А. Блідар, А.І. Яблонського, молоді жінки, які не мають чітких життєвих цілей або відчують невпевненість у своєму майбутньому, можуть розглядати вагітність як спосіб надання життю сенсу і стабільності. Важливим аспектом, як зазначають науковці є досвід стосунків із власною матір'ю, який може впливати на рівень готовності до материнства. Через відсутність позитивного досвіду взаємодії з матір'ю у дівчат може формуватися викривлене уявлення про материнську поведінку та материнство у цілому [1, с. 103].

Американський науковець Дж. Белскі виділяє вплив дитячого досвіду як важливішого чинника, що визначає репродуктивну поведінку у дорослості. Згідно результатів дослідження виховання в повній сім'ї або без батька впливає на міцність майбутніх відносин з партнером. Автор висловив припущення, що особливості дитячо-батьківських відносин здатні викликати зміни на соматичному рівні – прискорити або відстрочити статеве дозрівання [10, с. 31].

Мотиваційна складова психологічної готовності жінок до реалізації репродуктивної функції пов'язана безпосередньо із виникнем потреби у дитині та формування мотивів на народження дитини (репродуктивних мотивів). Репродуктивна мотивація трактується як психічний стан жінки, що спонукає її до народження певної кількості дітей. За своєю спрямованістю репродуктивні мотиви Т.В. Чередниченко поділяє на конструктивні та деструктивні. Серед конструктивних мотивів визначаються: бажання дати життя іншій людині з її неповторністю та унікальністю; переживання вагітності як належності до сімейної системи, спільне бажання подружжя мати дитину; прагнення мати дитину за умови психофізіологічної готовності до материнства, сформованої психологічної потреби у материнстві. До деструктивних мотивів авторка відносить: бажання народити дитину, яка реалізує мрії матері; прагнення уникнути самотності та компенсувати дефіцит любові до самої себе; прагнення відповісти соціальним очікуванням; вагітність як символ нового етапу власного життя та спосіб сепаруватися від батьківської сім'ї; вагітність як спосіб легалізації шлюбу та утримання партнера; вагітність заради збереження власного здоров'я; як засіб досягнення матеріальних чи соціальних благ [9, с. 165].

Як ми відзначали у нашій попередній публікації [5], досить цікавими, на нашу думку, є результати дослідження О.В. Івачевської, яка визначає основні передумови формування репродуктивної мотивації молодих жінок: біологічні (фізіологічна зумовленість, репродук-

тивне та загальне здоров'я); соціокультурні (суспільна культура, традиції, ідеологія, релігійні погляди); політико-економічні (ситуація в країні, соціально-правова захищеність, матеріальне забезпечення); соціально-демографічні (вік, соціальний статус, місто проживання); соціально-психологічні (особливості міжособистісної взаємодії, соціальні потреби); особистісні (особистісна зрілість, смисложиттєві орієнтації, Я-концепція, самоактуалізація, локус контролю); індивідуально-психологічні (темперамент, здібності, індивідуальний досвід). При цьому, біологічні мотиви, як зазначає авторка, не відіграють особливої ролі у мотивації народження дитини [3, с. 63].

Вирішальний вплив мають психологічні мотиви, які Івачевська О.В. умовно поділила на егоїстичні та альтруїстичні. Основою егоїстичних мотивів готовності до народження дитини є бажання жінки задовольнити власні інтереси, потреби за рахунок дитини (дитина–засіб). Це мотиви самоствердження через дитину, опора на дитину в майбутньому, продовження молодості, підвищення самооцінки, додання почуття самотності, зміцнення сім'ї, маніпуляція за допомогою дитини. Альтруїстичні психологічні мотиви зумовлені цінністю самої дитини (дитина–ціль). У даному випадку, народження дитини сприймається жінкою як можливість отримати новий життєвий досвід, можливість реалізувати себе у материнстві, дбати про дитину [5, с. 105].

На думку О.В. Івачевської, репродуктивна мотивація як складний багаторівневий регулятор життєдіяльності жінок часто має неусвідомлений характер, а неузгодженість прихованих мотивів щодо народження чи відмови від народження дитини з декларованими мотивами призводить до внутрішнього конфлікту та є перешкодою здійснення свідомого репродуктивного вчинку. Боротьба репродуктивних мотивів може мати латентний (неусвідомлений, прихований) характер, що ускладнює прийняття рішення щодо народження дитини. Проте боротьба усвідомлених мотивів проходить більш продуктивне і призводить до прийняття поміркованого репродуктивного рішення [3, с. 62].

Прийняття жінкою усвідомленого і продуманого рішення стати матір'ю, на думку О.П. Проскурняк, пов'язане з особистісною й аксіологічною спрямованістю, що знаходить своє вираження в ціннісно-смісловій сфері жінки – у її життєвій і особистісній спрямованості, настановах, ціннісних орієнтаціях, мотивах, життєвій позиції. Мотиваційно-ціннісний компонент готовності до материнства передбачає наявність у жінки стійкої мотивації до материнства, як важливої життєвої цінності, усвідомленого бажання мати дитину, глибокої переконаності у її значущості для здійснення мети власного життя, прагнення бути щасливою у материнстві, потреби в оволодінні знаннями та вміннями, необхідними для успішного функціонування в ролі матері. Ціннісне ставлення жінки до себе і світу перетворюється в певну ієрархію цінностей, на одному з найвищих щаблів якої є потреба в материнстві [6, с. 378–380].

На думку І.В. Томаржевської мотиваційна готовність до материнства – це власне потреба в материнстві, яка включає потребово-емоційний та ціннісно-смісловий компоненти. Потребово-емоційна готовність забезпечує позитивне ставлення жінки до вагітності і налаштування на пологи, емоційно позитивний образ дитини, бажання піклуватися про неї, радісно-щасливе ставлення до ролі матері. Ціннісно-смістова готовність до материнства передбачає усвідомлення жінкою високого ступеня цінності дитини і материнства серед інших цінностей, «правильні» уявлення про сенс дітей і материнства в цілому [8, с. 143].

Результати дослідження Н.О. Ляшенко свідчать, що основними причинами відмови від народження дитини є політична та економічна нестабільність у країні, низький матеріальний рівень, відсутність належної державної підтримки сімей. При цьому респонденти, які виросли в багатодітних сім'ях орієнтовані на меншу кількість дітей, ніж в їх сім'ях, і навпаки, ті, хто були єдиною дитиною в сім'ї, вважають ідеальну родину як мінімум з двома дітьми [4, с. 72].

Отже, на формування репродуктивної мотивації сучасних жінок впливає безліч факторів, які діють на рівні суспільства (політичні, соціокультурні, соціально-економічні), на рівні групи (соціально-психологічні), на рівні індивіда (біологічні, індивідуально-психологічні), при цьому психологічні мотиви є вирішальними у прийнятті жінкою рішення щодо народження дитини.

З метою поглиблення розуміння мотиваційних чинників готовності сучасних жінок до реалізації репродуктивної функції нами було проведено емпіричне дослідження. Вибірку склали молоді жінки віком від 20 до 34 років, загальною кількістю 76 осіб, які не мають дітей, перебувають у шлюбі або мають позашлюбні відносини. В ході емпіричного дослідження був застосований наступний діагностичний інструментарій: авторська анкета «Готовність до народження дитини», що спрямована на визначення міри задоволення базових потреб жінки, які є підґрунтям готовності до реалізації репродуктивної функції; методика вивчення смисложиттєвих орієнтацій особистості «Тест СЖО» (Д.О. Леонтьєва), що дозволяє оцінити джерело сенсу життя, яке може бути знайдено людиною у майбутньому (цілі життя), у сьогоденні (процес життя) або в минулому (результат); рольовий опитувальник М. Родштейн – для вивчення репродуктивної установки жінок.

За результатами анкетування визначено, що 27% з досліджуваної вибірки жінок не планують народжувати та не бажають мати дітей в майбутньому. Головною причиною відмови від народження дитини переважна більшість жінок (90%) вказує на незадовільне матеріальне положення, нестабільні стосунки з чоловіком (партнером) – 67%; поганий стан здоров'я – 63%. Також, важливе значення мають політичні, економічні та соціально-психологічні чинники, наприклад, серед причин неготовності до народження дитини жінки визначають: невпевненість у майбутньому (46%); бажання професійної самореалізації (45%), складну економічну та політичну ситуацію в країні (40%); небажання чоловіка (партнера), щоб жінка народжувала дитину (30%).

Аналіз результатів анкетування, вказує на певну амбівалентність відповідей, а саме: майже всі жінки (90%), які не планують мати дітей, пояснюють це незадовільним матеріальним становищем, проте серед них власний матеріальний дохід як «незадовільний» оцінюють лише 24% жінок, а 21% визначають як «добрий»; також пояснюють причину відмови від народження дитини внаслідок поганого стану здоров'я 63% жінок, при цьому, на власне здоров'я як «незадовільне» вказує 24% жінок. Отже, причини неготовності жінок до реалізації репродуктивної функції значно глибші, ніж зазначені матеріальні труднощі чи незадовільний стан здоров'я.

Вагомий вплив на формування позитивної репродуктивної мотивації має дитячий досвід і стосунки в батьківській сім'ї. Результати нашого дослідження свідчать, що всі жінки, які не бажають мати дітей, виховувались в сім'ях, де стосунки між батькам були несприятливі (94%), при цьому 33% жінок оцінили стосунки з власною матір'ю як вкрай негативні. Стосовно думки про те, що виховання в неповній сім'ї (без батька) негативно впливає на формування репродуктивної мотивації, результати нашого дослідження не підтвердили (лише 6% жінок, які виховувались в неповній сім'ї, не бажають мати дітей).

Стосовно віку народження дитини: більшість (64%) жінок оптимальним вважають 25–29 років, 30% вказують на більш пізній вік (30–35 років); період від 18 до 24 років зазначили лише 6% досліджуваних жінок. Стосовно кількості дітей: однакове число жінок бажають мати одну чи двох дітей (по 49%) і лише 2% вказали, що хотіли б мати трьох чи більше дітей. Отримані результати підтверджують загальну тенденцію на збільшення віку жінок на народження дитини і орієнтацію на малодітні сім'ї (одна, максимум дві дитини).

Результати отримані за методикою М. Родштейн свідчать, що більшість (67%) з досліджуваної вибірки жінок мають негативні установки на народження дитини, тобто народження та виховання дитини для них не є головним в житті, лише у 2% виявлено сформовані позитивні

установки на народження дитини, бажання мати і виховувати дітей розглядається ними як головна цінність життя.

Результати дослідження смисложиттєвих орієнтацій показало, що у 47% жінок показники за шкалою «Цілі в житті» знаходяться в межах норми; у 23% – низькі бали, що свідчать про відсутність чітких планів на майбутнє, які надають життю осмисленість, спрямованість і тимчасову перспективу. Відносно високі бали у 30% жінок за цією шкалою можуть характеризувати не лише цілеспрямованість людини, а також прожектерство, якщо плани не мають реальної основи в сьогоденні і не підкріплюються особистою відповідальністю за їх реалізацію. Майже такі ж значення отримані за шкалою «Результат»: у 49% жінок показники знаходяться в межах норми; у 23% досліджуваних високі бали. Показники за цією шкалою відображають оцінку результативності власного життя, задоволеність самореалізацією, відчуття того, наскільки продуктивна і осмислена була прожита частина життя. Низькі бали у 24% жінок свідчать про їх незадоволеність прожитою частиною життя.

Результати, що отримані за шкалою «Процес життя», показали, що у 60% жінок показники знаходяться в межах норми, а у 17% – високі результати. Слід зазначити, що зміст даної шкали збігається з теорією про те, що єдиний сенс життя полягає в тому, щоб жити. Відповідно до цього, враховуючи небезпечні умови життя сьогодення, можна припустити, що більшість з досліджуваних жінок намагаються наповнювати змістом процес життя в даний момент, в теперішньому, не плануючи щось на майбутнє. Проте, високі показники за даною шкалою, можуть свідчити й про гедоністичне спрямування особистості, яка живе «одним днем», не замислюючись про майбутнє. Низькі бали у 23% жінок – ознака незадоволеності своїм життям у сьогоденні, неможливості знайти сенс і наповнити змістом власне життя, а також відсутність цілей на майбутнє і незадоволеність минулим (низькі показники за попередніми шкалами) – свідчать про нерозвиненість ціннісно-сміслової сфери.

Високі показники за шкалами «Локус контроль-Я» та «Локус контроль-життя» визначено у 32% жінок, що відповідає уявленню про себе як про сильну особистість, яка має достатню свободу вибору, щоб побудувати своє життя відповідно до своїх цілей і уявлень про його сенс, переконання в тому, що вона здатна контролювати своє життя, вільно приймати рішення і втілювати їх. Низькі показники за шкалою «Локус контроль-Я» спостерігаються у 17% досліджуваних жінок, що виявляється у невпевненості у собі, у неможливості контролювати події власного життя, а 23% жінок переконані в тому, що життя несподівливо свідомому контролю і безглуздо що-небудь загадувати на майбутнє.

Отже, аналіз смисложиттєвих орієнтацій показує, що 23% із досліджуваної вибірки жінок незадоволені як власним минулим, так і життям у сьогоденні, не бачать сенсу в майбутньому, вони впевнені в неможливості контролювати події власного життя, тому не мають чіткої мети, що свідчить про несформованість мотиваційної сфери, особистісну незрілість, низьку суб'єктивність.

Кореляційний аналіз показав очікувані результати, а саме: визначено прямий зв'язок репродуктивної установки майже з усіма шкалами рівня осмисленості життя ($p \leq 0,05$), крім шкали «Результат» та загальним показником смисложиттєвих орієнтацій особистості. Як вже зазначалося вище, на формування репродуктивної установки впливає минулий досвід жінки та соціальна ситуація, у якій вона усвідомлювала материнську роль. Визначена пряма кореляція репродуктивної установки з суб'єктивною оцінкою жінки ступеня благополуччя власного дитинства і стосунків батьків. Хоча за результатами дослідження жінки, які декларують філософію «вільних від дітей», мають негативні стосунки з власною матір'ю, але наявність кореляційного зв'язку з репродуктивною установкою не виявлено.

Висновки

Підсумовуючи вищенаведене, можна зазначити, що мотиваційна складова готовності жінок до реалізації репродуктивної функції пов'язана безпосередньо із виникненням потреби

у дитині і формуванням репродуктивних мотивів, які є результатом комплексної взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів. За результатами емпіричного дослідження визначено, що на репродуктивну мотивацію сучасних жінок впливають соціально-економічні та соціально-психологічні чинники, зокрема: складна економічна та політична ситуація в країні; невпевненість в майбутньому; бажання професійної самореалізації; нестабільні стосунки з чоловіком; несприятливий дитячий досвід взаємин в батьківській сім'ї, несформованість мотиваційної сфери, низька суб'єктність, особистісна незрілість жінок. Психологічні та особистісні чинники відіграють вирішальну роль у формуванні мотиваційної готовності жінок до реалізації репродуктивної функції.

Література:

1. Блідар А.А., Яблонський А.І. Психологічний аналіз мотиваційних чинників вагітності у жінок молодого віку. *Габитус*. 2024. Вип. 64. С. 102–105.
2. Васильченко О.М. Типологічна модель репродуктивної поведінки особистості. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Т. 7, Вип. 32. С. 21–30.
3. Івачевська О.В. Особливостей репродуктивної мотивації молодих жінок: психологічний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія психологічні науки*. 2017. Вип. 5, Том 1. С. 61–67.
4. Ляшенко Н.О., Болотова В.О. Репродуктивні установки сучасного українського студентства. *Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління*. 2017. Том 3, Вип. 5. С. 63–78.
5. Мітіна О.Л. Психологічні аспекти готовності жінок до реалізації репродуктивної функції. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2024. Вип. 1 (3). С. 102–107.
6. Проскурняк О.П., Ю.Г. Андрійчук Психологічна готовність до материнства як аспект рольової самореалізації жінки. *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць*. 2015. Вип. 28. С. 374–386.
7. Психологічний супровід у репродуктивній медицині: монографія / В. М. Астахов, Бацилева О. В., Пузь І. В. *Національна академія педагогічних наук України, Інститут психології імені Г.С. Костюка*. Київ, 2023. 125 с.
8. Томаржевська І.В. Теоретичні аспекти проблеми психологічної готовності до материнства в молодих жінок. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2021. Том 32 (71), № 1. С. 141–146.
9. Чередниченко Т.В. Мотивація народження дитини та її зв'язок із психологічною готовністю до материнства. *Теорія та практика сучасної психології*. 2018. Вип. 4. С. 163–167.
10. Belsky J. Childhood experience and the development of reproductive strategies. *Psychothema*. 2010. Vol. 22, № 1. pp. 28–34.

Отримано: 30.06.2025

Рекомендовано: 28.07.2025

Опубліковано: 30.09.2025